

Adamik Tamás

Deák-Sárosi László: Keresztút – Szonettkoszorú Kasó Tibor megzenésítésében

CD, B. Tóth Klára grafikáival

„Krisztus kínszenvedésének tiszteletét a kolduló rendek terjesztették el. E tisztelettel függ össze a keresztúti ájtatosság meghonosodása. A jeruzsálemi zarándokoknál már régóta szokásban volt, hogy Jézus keresztútját, annak egyes hagyományos stációinál imát mondva, járják végig. A XV. században a misztikusok hatására Palesztinán kívül is utánozták ezt a stációjárást. A stációk száma változó volt, néha elérte a 34-et is. A mai 14 stációs forma a XVI. században jelent meg, és a ferencesek buzgólkodása folytán lett általánossá” (Szántó 1987, 563–649). Elterjedt az a szokás is, hogy a templomokhoz vezető út mentén a szenvedéstörténet egyes állomásait oszlopokon ábrázolják. A többnyire magaslatra vezető keresztút neve kálvária. Végül 14 stáció vált általánossá. 1. Krisztus Pilátus előtt; 2. Krisztus felveszi a keresztet; 3. Krisztus először esik össze a kereszt alatt; 4. Találkozik Máriával; 5. Cirenei Simon átveszi a keresztet; 6. Veronika odanyújtja a kendőjét; 7. Krisztus másodszor esik össze; 8. Krisztus találkozik a síró asszonyokkal; 9. Krisztus harmadszor esik össze; 10. Krisztust megfosztják ruháitól; 11. Krisztust keresztre szögezik; 12. Krisztus keresztthalála; 13. Levétel a keresztről. 14. Krisztus sírba tétele.

Deák-Sárosi László, ha olykor más megnevezéssel is, ugyanezeket a stációkat sorolja fel *Keresztútjában*. A szertartás a *Szentírás*on alapul, egyetlen legendás eleme Veronikához kapcsolódik. André Louf *Keresztút a Kolosszeumban* című könyvében más stációk vannak, például az első stáció: *Jézus négy szemközt az Atyával az Olajfák hegyén*; a második stáció: *Júdás elárulja Jézust*. A II. vatikáni zsinat a feltámadást ábrázoló 15. stáció bevezetését javasolta. Győrben, a Prohászka Ottokár Orsolyita Közoktatási Központ kápolnijában megvalósították a zsinat javaslatát: a Horváth István Munkácsy-díjas képzőművész és a Jakab Gábor készítette keresztút 15. állomása: Krisztus feltámadása. A keresztút liturgikus ünneplése a keresztúti ájtatosság, amelyet XII. Kelemen pápa véglegesített és hagyott jóvá 1730-ban (MNL 10, 816–17).

Lotz János *Szonettkoszorú a nyelvről* (Budapest, 1976) című könyvében közöl egy tanulmányt *József Attila szonettkoszorújának szerkezetéről* (258–270). A szonettkoszorú szerkezetét így határozza meg: „A szonettkoszorú tizenöt szonett sorozata, amelynek kompozíciós szabályai a következők: a) Az első tizenhárom szonett

utolsó sora megismétlődik a következő szonett első soraként, és a tizennegyedik szonett utolsó sora azonos az első szonett első sorával; *b*) Az utolsó szonett (ún. *mesterszonett*) az előző tizennégy szonett – a szonettek sorrendjében összeállított – kezdősoraiból áll” (258). Feltalálása az 1460-ban alapított Sienai Akadémia nevéhez fűződik. Az olasz irodalomból kiindulva terjedt el más országokban is (259). Majd megjegyzi, hogy ettől a szerkezettől el is lehet térni.

József Attila 1923-ban írt szonettkoszorúja, *A kozmosz éneke*, e típus egyedüli magyar példája a második világháborúig – írja Lotz János (260). József Attila szonettkoszorúja valóban 15 szonettből áll, és a 15. a mesterszonett. A *Világirodalmi Lexikon Szonettkoszorú* címszavának szerzője, Szerdahelyi István szerint az első magyar szonettkoszorút 1848-ban Bangó Péter írta; az utóbbi évtizedekben, napjainkig több hazai költő is élt ezzel a formával, a teljesség igénye nélkül: Imre Flóra, Lackfi János, Láng Éva, Lászlóffy Csaba, Markó Béla, Székely János tettek közzé szonettkoszorút. Imre Flóra *Platonizmus* című szonettkoszorúja, a test dicsérete, 15 szonettből áll, és az első szonett a mesterszonett. Érdekes és jelentős Várkonyi László *Hídon* című kötete, amelynek alcíme *Szonettkoszorúk*. A kötet hat szonettkoszorút foglal magában, amelyeknek címei: *Hídon*, *Kecskemét 1968*, *Európa*, *Világszabadság*, *Börtön*, *Halál*. A szonettkoszorúk tizenöt szonettből állnak, elől áll a mesterszonett XV. megjelöléssel, amelynek tizennégy sora az utána következő 14 szonett első sorával egyezik. Azonban a 14 szonett nem kapcsolódik egymáshoz, azaz a szonettek utolsó sora nem ismétlődik meg a következő szonett első soraként. Szintén érdekesség Csontos János *Szonettregénye*, ami a ciklus formai bravúrját megsokszorozza, hiszen szonettkoszorúk szabályosan egymásba kapcsolódó szonettkoszorújából áll.

Deák-Sárosi László szonettkoszorúja 14 szonettből épül fel, és a 14. a mesterszonett, amely az előző tizenhárom szonett kezdősoraiból áll. Mivel az előző tizenhárom szonett kezdősora szükségszerűen tizenhárom sort ad ki, a mesterszonett 14. sorát a 13. szonett utolsó sora alkotja, ami azt jelenti, hogy Deák-Sárosi a tizenharmadik szonett két sorát, az elsőt és az utolsót használja fel a mesterszonett utolsó két soraként. Mindebből nyilvánvaló, hogy Deák-Sárosi változtatott, újított a szonett általános struktúráján. A 14 részes szonettkoszorú nem előzmény nélküli, hiszen a francia irodalomban találunk rá példákat. Azonban ismereteink szerint ő kapcsolta össze először a passió 14 stációját a 14 részes szonettkoszorúval és általában a keresztút témáját ezzel a formával. A versciklus érdekessége, hogy a sorok ritmusa nem jambikusan emelkedő, hanem a magyaros tagoló vers adja a lüktetését, természetesen a rímszerkezet megtartásával. Abban pedig mindenképp úttörő ez a mű, hogy ez az első, teljes egészében megzenésített, előadott, lemezre játszott szonettkoszorú. A Kasó Tibor dalnokkal készült hangfelvételt az Üveghegy Kiadó adta ki CD-n, a kísérfűzetben a mű teljes szövegével, B. Tóth Klára illusztrációi-

val, sőt, a dalok akkordjelzéseivel. Maga ez a versciklus is hosszú utat járt be. Először 1999-ben jelent meg a *Hazanéző*ben; 2011-ben némileg átdolgozott változata a *Credó*ban; 2013-ban önálló kiadványként, B. Tóth Klára grafikáival, az Üveghegy Kiadónál; illetve 2015-ben ugyanitt, Kasó Tibor által megzenésítve.

Lotz János a szonettkoszorú tartalmi, vagyis szemantikai követelményéről ezt írja: „Szemantikailag a szonettkoszorú megköveteli, ... hogy ... az egyes szonettek egy-egy általános gondolatot fejezzenek ki, melyet az oktett és a szekstett közti éles szemantikai határ oszt előkészítő és összefoglaló részre.” Deák-Sárosi László általános témája Jézus szenvedéstörténete, közelebről annak egyes állomásai, a keresztút. André Louf belga trappista szerzetes keresztútjának általános témája szintén a keresztút, amelynek állomásai három részből állnak: 1. szentírási hely, 2. elmélkedés, 3. imádság. Deák-Sárosi hozzáállása, attitűdje a témához teljesen más: Jézus Krisztus attitűdjéből mutatja be Jézus szenvedésének egyes állomásait, azaz Jézus Krisztust beszélteti saját szenvedéseiről. Például az 1. szonett címe: *Jézust halálra ítélik, és e tényről a szonett első felében, az oktettben Jézus ezt mondja: Holtomig ítélnék, odúba raknak, / Beskatulyáznak. ... Ki vagyok? Ezért kell nemlétebe tűnnöm: ... Istennek ember, embernek isten. / Tudják, s nem hiszik, ez egyetlen „bűnöm”.* E szonett második felében, a szekstettben az igazság mérlege, amelynek egyik serpenyőjében Jézus áll, másikban pedig az ellene dühöngő emberek sokasága, persze, hogy feléjük billen a mérleg nyelve: *Egyenként ülnek rá szemben velem / A mérlegelő legnagyobb szellem / Mindig jobbra billenő tányérjába.* Ez a kissé általános fogalmazás mit jelent, az világosan mutatja B. Tóth Klára szemléletes grafikája, amely egy két tányéros mérleget ábrázol, az egyikben Jézus áll, a másikban három dühöngő alak, s természet törvénye szerint feléjük billen a mérleg nyelve. Már az első szonettből és szemléltető ábrájából egyértelmű, hogy Deák-Sárosi szövege és B. Tóth Klári grafikája szerves egységet alkot: a szonett sugallja az ábrát, az ábra megvilágítja, kifejezi a szonett üzenetét.

Az 1. szonett utolsó sorában Jézus ezt mondja: *Közönyük könnyezik, és ha kell, nem.* A 2. szonett, amelynek címe *Jézus vállára veszi a keresztet*, ugyanezzel a sorral kezdődik: *Közönyük könnyezik, és ha kell, nem. / Tekintetük csupa segítség-tudat, / Mégis magam emelem fel a rudat. / A terhet mindenkitől átvettem.* Az idézett versszak tartalmazza a szonett lényegét. A közömbös báméskodó tömeg érez ugyan némi együttérzést, de az nem akkora, hogy bárki is segítene Jézusnak felemelni a keresztet. Ugyanezt fejezi ki B. Tóth Klára grafikája. A kereszt vízszintes ága alatt megjelenik Jézus feje felnagyított formában, ezzel azt sejteti a grafikusművész, hogy Jézus eldöntötte: vállalja a kereszt hordozását. A kereszt súlyosságát pedig azzal is kiemeli a művésznő, hogy úgy jeleníti meg azt, hogy Jézus már rá van szögezve. A Jézust tartó hatalmas kereszttel és vízszintes ága alá helyezett hatalmas Krisztusfejjel éles kontrasztot alkot a báméskodó tömeg

apró alakjainak csoportja, amely eltörpül, alig látszik a hatalmas kereszt aljánál. A tömeg jelentéktelenségének ez megjelenítése feltehetőleg a tömeg közömbösségét emeli ki. Ez a tömeg annyira közömbös, hogy úgy tűnik, mintha ott sem lenne. Ismét csak azt mondhatom, hogy B. Tóth Klára grafikája, felerősíti, világosan kifejezésre juttatja azt művészi szándékot, amelyet a szonett szókészlete csak sejtet.

Végző összegezőképpen talán megállapíthatom, hogy Deák-Sárosi László azzal, hogy Jézust beszélgeti, hogy Jézus szemszögéből értelmezi Jézus szenvedéstörténetét, vállalta a többértelműség kockázatát. A többértelműségnek ezt a kockázatát szerencsés kézzel semlegesíti B. Tóth Klára, aki grafikáival egyértelművé teszi az egyes szonettek üzenetét. Mindez azt mutatja, hogy a képi ábrázolás felerősítheti, világosabbá teheti az irodalmi szöveg üzenetét. Az éneklés és a zene pedig bennük rejlő hangulati, érzelmi csírák szárba szökkenését segíti elő. A mai este tehát három művész közös munkájában gyönyörködhetünk, Deák-Sárosi Lászlóéban, aki megalkotta a szonetteket, B. Tóth Klaráéban, aki grafikáival értelmezte azokat, és végül Kasó Tiboréban, aki a bennük rejlő dallamok megszólaltatásával életre kelti őket.

(Üveghegy Kiadó, Százhalombatta, 2015)

Irodalomjegyzék

- Imre Flóra: *A hegyről lefelé*. Imre Flóra versei. Part Könyvek, 2009.
- Keresztút*. Győri proházákás füzetek. 1. Proházka Ottokár Orsolyita Közoktatási Központ. Győr, é. n.
- Lotz János: *József Attila szonettkoszorújának szerkezete*. In: *Lotz János: Szonettkoszorú a nyelvről*. Gondolat, Budapest 1976.
- Louf, André: *Keresztút a Kolosszeumban*. Fordította: Szita Bánk. Szent Mauriciusz Monostor, Bakonybél - L'Harmattan, Budapest, 2006.
- Dr. Szántó Konrád: *A katolikus egyház története*. I. kötet. Második kiadás. Ecclesia. Budapest 1987.
- Szerdahelyi István: *Szonettkoszorú*. In: *Világirodalmi Lexikon 14.*, 1992, 652–654.
- Várkonyi László: *Hídon. Szonettkoszorúk*. Budapest, 1993.

A beszéd elhangzott a kiadvány bemutatóján, 2015. június 17-én, Budapesten, a Magyar Írószövetség könyvtárában.